

КІОТСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ДОДАТКОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Економічна криза, яка охопила всі континенти, дедалі глибше проникає в різні сфери соціально-економічного життя. В Україні, як відомо, вона почалася з обвалу на ринку нерухомості, стагнації фінансового сектору. Не будемо гадати, хто наступний. Розглянемо перспективи України залучити додаткові інвестиції, зокрема, шляхом виконання положень Кіотського протоколу. Грунтуючись на науковій теоремі Р. Коуза, ця угода об'єднала світове співтовариство і застосувала ринкові механізми для розв'язання екологічних проблем людства.

Глобальні зміни клімату, за оцінками багатьох фахівців, відбуваються надзвичайно швидкими темпами. Низка наукових центрів США, починаючи з 1978 р., кожне десятиліття фіксує підвищення температури нижніх шарів атмосфери на 0,5 °F. Наведено кілька наочних доказів із різних регіонів світу:

- визнання метеорологами рекордно теплим перших трьох років ХХІ ст.;
- фіксація вченими великої «коричневої хмари» над Індійським океаном, що є наслідком викидів продуктів згорання вугілля;
- швидке танення льоду на вершині гори Кіліманджаро;
- скорочення снігового покриву Альп;
- небувала спека і найкатастрофічніші пожежі 2009 р. в історії Австралії.

Розвиток парникового ефекту, що характеризується динамічним ростом середньої температури на 0,7–0,8 °С, у природі триває тисячоліттями, нині ж вистачило і ста років. За прогнозами Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК), середня температура Землі до 2050 р. зросте на 0,8–2 °С.

Крапку в дискусії про причини глобального потепління, роль і місце в ньому людини ще не поставлено. Зокрема, професор Кримської астрофізичної обсерваторії Е. Терез закликає не драматизувати ситуацію і не пророкувати економічну катастрофу, що настане через глобальне потепління: «Є підстави сумніватися, що це потепління — результат людської діяльності і що цикл потепління, який розпочався, не зміниться в майбутньому черговим періодом похолодання» [1]. Українські вчені М. Дробноход, В. Луцюк, В. Шестопапов серед головних причин потепління називають «підвищення концентрації CO₂ в атмосфері через порушення його саморегуляції, викликаних вирубуванням 40% лісів» і «занадто інтенсивний видобуток нафти з надр Землі у ХХ ст.» [2]. Відновлення природного балансу енергопотоків єдиного глобального енергетичного ланцюга обміну між геосферами Землі, стверджують вони, призупинить процес потепління та його катастрофічні наслідки.

Водночас більшість науковців поділяє думку про зв'язок між наслідками глобального потепління і кризою функціонування

світової економіки. Вони впевнені, що загострення екологічної ситуації та вичерпання невідновлюваних природних ресурсів негативно впливають на світове господарство, підривають основи сталого розвитку, зумовлюють пристосування економіки¹, а нарощування темпів економічного розвитку збільшує техногенний тиск на природу, трансформуючи її в техногенну екосистему [3].

Не лише вчені, але й багато економістів і політиків нарешті зрозуміли: екологічну ситуацію, що дедалі загострюється, не врегулювати, керуючись ціннісними пріоритетами, що є рушіями сучасного суспільства. «Фінансова криза підкреслила небезпеку ігнорування чітких сигналів тривоги. Ми не можемо допустити повторення такої помилки щодо змін клімату, якщо хочемо запобігти небезпечним, а можливо й катастрофічним економічним і соціальним наслідкам у наступні десятиліття», — заявляє Комісар ЄС з питань довкілля Ставрос Дімас [4]. Хотілося б, щоб таку глибоку занепокоєність виявляли і розуміли всі представники бізнесової та політичної еліти, особливо під час формулювання амбіційних завдань.

РЕВОЛЮЦІЙНА ІДЕЯ НОБЕЛІАНТА

Піки людство усвідомлює результат свого впливу на природу, інтелектуальна еліта шукає шляхи розв'язання актуальних екологічних й економічних проблем.

Із низки запропонованих стратегій чи не найпрагматичнішою є наукова ідея Р. Коу-

¹ За даними ООН, ліквідація наслідків повеней, цунамів та землетрусів, починаючи з 1970 р., коштувала світовій економіці понад \$2 трлн США. Протягом останніх кількох років стихійні лиха відбуваються вчетверо частіше, ніж у 1970 р., а фінансові витрати на подолання їхніх наслідків усемеро вищі. Одна з основних причин — глобальне потепління. З 1970 р. зареєстровано понад 7 тис. природних катаклізмів, які забрали 2,5 млн життів.

за². У 40–50 рр. ХХ ст. вчений звернув увагу на роль державної монополії та контролю в галузях поштового зв'язку, теле- і радіокомунікацій. Владні інститути багатьох держав у ті часи охороняли ефір від хаосу, який могли зчинити станції-конкуренти, працюючи на однакових хвилях. Р. Коуз поставив під сумнів доцільність державного контролю «заторів» у радіоефірі і запропонував створити «радіомовний» ринок, зокрема запровадити право приватної власності на електромагнітні хвилі різної частоти [5]. У статті «Федеральна комісія зі зв'язку» він обґрунтував необхідність існування такого ринку і запропонував механізм його дії. Федеральна комісія організує аукціон із продажу прав на мовлення на тих чи інших частотах і передає виручені кошти до бюджету, а радіокомпанії діють згідно з правилами, які визначає ринок.

Ідея встановлення прав власності та поява ринку для фізично неспостережних об'єктів — електромагнітних коливань — була настільки неординарною, що опоненти зажадали її деталізації. Стаття «Проблеми соціальних витрат» [6] стала одночасно і відповіддю скептикам, і протестом проти монополії влади на радіо- і телефір. Р. Коуз спростував право держави контролювати й регулювати цю царину, закликав шукати «провали ринку», помічати негативні екстерналії (шкідливі зовнішні ефекти)³, долати асиметричність інформації, утримувати економічні суб'єкти від встановлення моно-

² Коуз (Coase) Рональд Гаррі — лауреат Нобелівської премії (1991 р.), член Американської та Британської академії наук, заслужений член Американської економічної асоціації, почесний професор Чиказького університету.

³ Приклади «екстернальних» ефектів: шум аеродрому, що порушує спокій мешканців навколишніх сіл та міських мікрорайонів, або заводський дим, що отрує докільля. Раніше ліквідувати такі неподобства можна було лише завдяки державному втручанням.

політі і виробляти суспільні блага. Він не лише переконливо довів, що економічні суб'єкти самостійно владнають взаємні претензії щодо зовнішніх ефектів, але й вивів на основі своїх аргументів знамениту нині «теорему Коуза»⁴:

Якщо права власності чітко визначені, а трансакційні витрати дорівнюють нулю, то алокація ресурсів (структура виробництва) залишатиметься незмінною та ефективною незалежно від змін у розподілі прав власності.

Розшифруємо сказане. Трансакційними вважають зазвичай витрати, що: а) пов'язані зі складанням проекту угоди купівлі-продажі товарів і послуг (окрім ціни), проведенням переговорів і забезпеченням гарантій договору; б) виникають у разі неефективної адаптації та при коригуванні договору; в) коли схему реалізації угоди порушено через огріхи в договорі, помилки, недоліки, інші непередбачені зовнішні чинники. Відсутність трансакційних витрат (нульові чи позитивні трансакційні витрати) Р. Коуз спроектував на реальні життєві ситуації і зробив логічний висновок: **якщо трансакційні витрати позитивні, то розподіл прав власності безпосередньо впливатиме на ефективність виробництва.**

«Теорема Коуза» давала підстави для таких важливих висновків:

1. Джерелом екстерналій є розмиті чи невідновлені права власності. Не випадково основною причиною конфліктів щодо зовнішніх ефектів були ресурси, якими раніше ніхто не володів (повітря, вода), а тепер вони потрапили в категорію проблемних або рідкісних.

2. Зовнішні ефекти мають дуалістичний характер. Заводський дим шкодить меш-

канцям міста, але заборона на викиди завдає збитків власникам заводу, а отже, і споживачам його продукції. Оптимальне рішення — специфікація прав власності: необхідно мінімізувати сукупні збитки, а не шукати відповідь на одвічне запитання «хто винен?».

3. Упорядкованість ринку безпосередньо пов'язана з трансакційними витратами. Якщо вони низькі, а права власності чітко прописані, то суб'єкти ринку самостійно врегулюють проблемні питання. Необхідно, щоб закон дозволяв укладати угоди щодо права власності на зовнішні ефекти, тоді й «провалів ринку» не буде, і держава не коригуватиме ринкові механізми. При цьому не важливо, хто матиме право власності, наприклад, на чисте повітря — мешканці міста чи власники заводу. Зацікавлені сторони швидко знайдуть раціональне рішення: агент, що отримує найбільшу вигоду з права власності, придбає його. У такий спосіб ринкова операція з «проблемним» ресурсом стимулюватиме появу ланцюжка ринкових обмінів.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Теорема Р. Коуза — одне з найяскравіших досягнень економічної науки ХХ ст., упродовж якого фахівці багатьох країн світу широко застосовували нобелівські ідеї у своїй господарській практиці. Саме на них побудовано систему охорони навколишнього середовища, яку регулюють економічними методами.

Схема її дії така: в окремих місцевостях установлюють допустимий рівень шкоди довкіллю, обмежують його правами на викиди продуктів згорання в атмосферу і проводять відкритий продаж прав на забруднення агентам. Вони стають зацікавленими в упровадженні екологічно чистих технологій, бо можуть згодом перепродати надлишок своїх прав.

⁴ Видатний американський економіст Дж. Стіглер увів у науковий обіг вислів «теорема Коуза» і чітко її сформулював на основі тез, викладених Р. Коузом у статті «Проблеми соціальних витрат».

Ринок із продажу прав на забруднення довкілля, як свідчить багаторічний досвід, є напрочуд ефективним. Агентство з охорони навколишнього середовища США з 1976 р. розробило й реалізовує програму охорони довкілля економічними методами регулювання. Після оприлюднення ризиків і вигод для кожного учасника програми адміністрація Дж. Буша (старшого) запропонувала розширити і доповнити її. У листопаді 1990 р. ці пропозиції законодавчо закріпили в Акті про чисте повітря. Він передбачає торгівлю правами не лише в районах, де порушено локальні вимоги до якості повітря, але й у ситуаціях, коли потрібно знижувати рівень викидів для мінімізації глобального забруднення атмосфери (міжрегіональне перенесення викидів). У межах цієї програми укладено тисячі угод.

На Чиказькій кліматичній біржі з 2003 р. також активно продають права на емісію шкідливих газів. Індустріальні компанії, купуючи додаткові квоти, скорочують свої податкові екологічні виплати.

Чи зупинить глобальне потепління одна країна, навіть така потужна, як США? Ні. Чи допоможуть високі податкові стягнення, суворі адміністративні заходи? Теж ні. Запроваджені однією країною обмеження (скажімо, нормативи викидів парникових газів) не діють на території інших держав. Тож внутрішні витрати виробництва країни-ініціатора суттєво зростають порівняно з витратами її закордонних конкурентів. Більшість товарів промислово розвинених країн енергоємна (продукція металургійної, хімічної, машинобудівної галузей тощо), тому подорожчання енергоносіїв та енергетичних послуг через запровадження обмежень або податків на викиди парникових газів матиме прогнозовані наслідки: скорочення експорту, збільшення обсягів дешевого імпорту, ріст безробіття і падіння життєвого рівня.

Що робити? Не зволікати зі створенням масштабної міжнародної концепції щодо адаптації економіки до кліматичних змін і вичерпання ресурсів, узгоджувати дії стосовно переведення промислового виробництва на нові екологічно безпечні технології, враховувати всі системні затрати й визначати канали фінансування.

ЕКОНОМІЧНИЙ РЕГУЛЯТОР СТАНУ ДОВКІЛЛЯ

Механізм функціонування світової економіки істотно змінили Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату (РКЗК) від 9 травня 1992 р. і Кіотський протокол про зниження темпів приросту викидів парникових газів у атмосферу.

Як відомо, Кіотський протокол є доповненням до РКЗК. Документ установлює кількісні зобов'язання щодо скорочення та обмеження викидів шести газів [двоокису вуглецю або вуглекислого газу (CO_2), гексофториду (SF_6), метану (CH_4), гідрофторвуглеводнів, перфторвуглеводнів, оксиду азоту (N_2O)] упродовж 2008–2012 рр. на 5,2% порівняно з 1990 р., який є точкою відліку в проведених розрахунках⁵.

Як діятиме система, яку впроваджує Кіотський протокол? У документі зафіксовано три механізми: проект спільного впровадження, механізм чистого розвитку та міжнародної торгівлі викидами.

Проект спільного впровадження (СВ) дозволяє країнам заявляти про своє право на скорочення викидів, що утворилися в результаті інвестування в інших промислово розвинених країнах, є предметом передачі еквівалентної кількості одиниць скорочення викидів (ОСВ) між двома країнами, які ратифікували протокол (Ст. 6).

Механізм чистого розвитку (МЧР) передбачає аналогічні проекти скорочення

⁵ Згідно з теоремою Р. Коуза, первісний розподіл прав не залежить від здатності ринку досягати ефективного результату.

викидів у країнах, що розвиваються, для отримання сертифікованих скорочень викидів (ССВ) при подальшому їх використанні інвестором. Протокол вимагає, щоб ці проекти сприяли сталому розвитку в країнах, які отримують інвестиції, і допомагали їм брати участь у стабілізації клімату (Ст. 12).

Міжнародна торгівля викидами (МТВ) дозволяє передавати частину національних квот на викиди — одиниць встановлених обсягів (ОВО) — іншим країнам (Ст. 17). Здійснювати це можна через національні системи торгівлі, що підтримують приватні фірми в міжнародній торгівлі правами на викиди.

Від типу механізму залежатимуть вид і сукупна пропозиція вуглецевих одиниць на міжнародному ринку торгівлі правами, а отже, вектор поточних цін на вуглецеві одиниці, що інформує про ціни на вуглецеві одиниці на регульованих (наприклад, ОСВ, ССВ, ОВО) і нерегульованих (добровільні скорочення викидів) Кіотським протоколом. Реалізація проектів СВ не збільшить пропозиції вуглецевих одиниць на ринку, бо кількість ОВО країни, де перебуває власник проекту, зменшать на кількість вироблених у межах проекту ОСВ. Реалізація проектів у межах МЧР збільшить пропозиції вуглецевих одиниць на ринку, оскільки в систему ССВ залучать парникові гази.

Наведемо приклад. Граничні витрати скорочення викидів у одній із держав, що реалізує вимоги Кіотського протоколу, перевищують аналогічний показник в другій країні, що також його ратифікувала. Тоді підприємствам першої країни (інвесторам проектів) вигідніше вкласти кошти, що призначені для виконання зобов'язань зі скорочення емісії, у технологічну модернізацію енергоємних (на основі вуглеводнів) виробництв другої країни. Підприємства першої країни можуть використа-

ти вироблені в результаті інвестицій ОСВ (чи ССВ) для поповнення дефіциту квот на емісію парникових газів або ж продати їх на внутрішньому ринку квот. Механізми Кіотського протоколу допомагають власникам проектів оновити основні фонди без значних затрат та збільшити прибуток на інвестований капітал завдяки розширенню спектра реалізації проектів. Ці механізми стимулюють впровадження енергоефективних технологій, які підвищують конкурентність продукції учасників програми на міжнародному ринку.

ОБ'ЄДНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗУСИЛЬ

Хоча 159 із 213 країн світу ще 11 серпня 1997 р. підписали в Кіото (Японія) Кіотський протокол, але діяти він почав лише в 2005 р. після ратифікації його Росією. Для набуття чинності Протокол мали завізувати не менше як 55 держав, які в піковому щодо забруднення довіклля 1990 р. перевищували допустиму норму викидів (55%). До кінця 2008 р. документ також ратифікували всі країни ЄС, Китай і Японія.

Серед держав, що виконують кіотські домовленості, немає найбільшого світового забруднювача — США (20–37% світових викидів парникових газів). Чому адміністрація Дж. Буша відкликала підпис Б. Клінтона з-під цього документа? За розрахунками американських експертів, реалізація Кіотського протоколу загрожує США скороченням ВВП на 1% (\$106 млрд США) [7], а це, на думку тамтешніх урядовців, поховає економіку наддержави. Закиди в байдужості до глобальних проблем вони спростовують аргументами про податкові преференції в обсязі \$3,6 млрд США підприємствам, що працюють у галузі альтернативної енергетики та впроваджують енергоощадні технології, і спрямуванням \$5,8 млрд США із держбюджету на боротьбу зі зміною клімату [8].

Прийняття 2001 р. Марракешських угод, які регламентують порядок виконання Кіотського протоколу, прискорило розвиток ринку квот на викиди парникових газів. На планеті миттєво сформувався зовсім новий ринок — кліматичних інвестицій. Уже в 2007 р. компанії, діяльність яких призводить до забруднення довкілля, уклали міжнародних угод на суму понад 12 млрд фунтів стерлінгів [9].

ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Україна підписала Кіотський протокол 15 березня 1999 р., а Верховна Рада ратифікувала його 4 лютого 2004 р. (за № 1430-IV). Відтоді він є частиною нашого національного законодавства.

Обсяги викидів парникових газів у Україні, за даними кадастру, перевіреного міжнародною групою експертів, у 1990 р. становили 925,4 млн т еквівалента двоокису вуглецю, або так званих одиниць встановленої кількості (ОВК). У 2004 р. в атмосферу викинуто близько 413,4 млн т. Отже, надлишок національної квоти на викиди становить понад 500 млн т. Оскільки Україна належить до країн із перехідною економікою, то вимоги щодо зменшення кількості викидів для нас визначено в бік зниження. Хоча з розвитком української економіки надлишок нашої квоти може зменшитися.

Розбіжність в оцінюванні фахівцями загального потенціалу скорочення Україною викидів парникових газів досить велика.

Наш «запас становить принаймні 150 млн т викидів парникових газів на рік», — пише доктор технічних наук І. Шелевицький [10]. А в компанії «Global Carbon» стверджують, що він (запас) за проектами спільного впровадження впродовж 2008–2012 рр. дорівнює 208 млн т [11]. «Квоти на викид 300 млн т парникових газів на суму \$1,5 млрд США щороку може продавати Україна», — переконливо доводять інші експерти [12]. У свою чергу міністр охорони навколишнього природного середовища Г. Філіпчук оцінює потенціал українського ринку торгівлі квотами в межах Кіотського протоколу в обсязі 3,6 млрд євро [13]. Якщо згадати про орієнтацію нашої промисловості та сільського господарства на вдосконалені й екологічно чисті технології, то середній щорічний надлишок квоти у 2008–2012 рр. цілком реально може становити 250 млн т, тобто за п'ятирічку — 1,25 млрд т [14].

Ціну нашої 1 т вуглецю визначити важко — ринок ще не запрацював. Фахівці вважають, що на перших торгах вона залежатиме від установленої власниками квот раціональної ціни. За попередніми підрахунками Світового банку, Україна зможе отримати за квоти чималі суми (табл. 1).

Україна суттєво розвинула інституціональний потенціал для роботи за гнучкими кіотськими механізмами:

— прийнято Меморандум про співробітництво з упровадження РКЗК, згідно зі Ст. 6 Кіотського протоколу, з багатьма кра-

Таблиця. 1. Потенційна ринкова вартість надлишку ОВК України згідно з Кіотським протоколом [14]

Ціна	Малий обсяг 0,45 млрд ОВК	Середній обсяг 1,0 млрд ОВК	Великий обсяг 1,5 млрд ОВК
Низька (1 євро)	0,45 млрд євро	1 млрд євро	1,5 млрд євро
Середня (5 євро)	2,25 млрд євро	5 млрд євро	7,5 млрд євро
Висока (10 євро)	4,5 млрд євро	10 млрд євро	15 млрд євро

* Розрахунки проведено за різними цінами 1 т вуглецю, або одиниці ОВК

їнами (починаючи з Данії (у 2004 р.) і завершуючи Японією — у 2008 р.);

— в Інституті законодавства Верховної Ради України організовано постійний семінар із питань правової та інституційної підтримки національної політики у сфері глобальних змін клімату;

— створено Національне агентство екологічних інвестицій (2007 р.);

— Національний реєстр квот (2007 р.) узгоджено з міжнародними стандартами тощо.

Проте Україна ще не використовує ті можливості, які надає їй Кіотський протокол [15]. «Ми на початку 2008 р. були єдиною країною, яка підписала цей протокол і не пройшла жодної бюрократичної процедури, що дозволяє вийти на ринок торгівлі невикористаними квотами викидів. ...процедура виходу на цей ринок виявилася надзвичайно складною», — констатувала Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко.

НА ШЛЯХУ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Вітчизняні суб'єкти господарювання з 2004 р. готуються до участі в проекті спільного впровадження. Вони мають виконати спеціальні процедурні вимоги: запровадити відповідний інвестиційний проект і реально скоротити викиди парникових газів, сертифікувати й установити права, щоб ОСВ стали предметом купівлі-продажу на ринку. Станом на 2008 р., за інформацією міністра Мінприроди Г. Філіпчука, це відомство «схвалило реалізацію 18 проектів, направлених на скорочення викидів парникових газів, і узгодило підготовку ще 81 такого проекту» [13].

Серед піонерів — Чернігівський водоканал і шахта ім. Засядька в Донецьку, які п'ять років тому направили документацію до Відня в Секретаріат РКЗК. Проте першим повністю всю процедуру виконало ВАТ «Івано-Франківськцемент» — по-

тужне підприємство, що разом зі своїми кар'єрами вапняку, мергелю, щебеню має близько 200 га площі, понад 10 км розгалуженої мережі під'їзних залізничних колій, більше як 14 км автодоріг.

Підприємство реалізувало масштабний інвестиційний проект (проект СВ) і перейшло від «мокрого» до «сухого» способу виробництва цементної сировини — клінкеру (спеченої суміші вапняку і глини або шлаку). Для цього реконструювали піч № 3 Ø 3,6×90 м. Відтепер її продуктивність збільшено з 480 т/доб. до 2300 т/доб., а питомо втрату тепла на випалення клінкеру зменшено з 1600 ккал/кг до 775 ккал/кг. Підприємство змінило всю свою технологічну лінію — від пічного агрегату, дозувального блока, етажерки циклонних теплообмінників із дробаркою-сушаркою до газоочисних установок холодної, середньої та гарячої частин печі. Головні новації — встановлення майже двох десятків рукавних фільтрів (розраховані на обсяг запиленого повітря від 2040 до 16340 м³/год.) і 3-пільного електрофільтра (324000 м³/год. запиленого повітря). Також запроваджено автоматичну підтримку заданого теплового режиму; постійний контроль повноти згорання палива за допомогою установки газоаналізаторів на газоходах від головки печі й циклону IV ступеня, що унеможливають втрати хімічної неповноти згорання палива; застосовано систему автоматичної подачі стислого повітря на регенерацію рукавних фільтрів; встановлено компресорно-охолоджувачі повітря з використанням повітря від охолодження компресора для опалюваних приміщень тощо. Усі процеси виготовлення цементу тепер контролює аналітична техніка останнього покоління.

Запроваджені ВАТ «Івано-Франківськцемент» новації заощаджують 84100 т умовного палива, скорочують витрати електроенергії в півтора рази на 1 т продукції, зменшують у півтора рази викиди пар-

никових газів у навколишнє середовище. Такі заходи припинять викид у довкілля твердих частинок до 30 мг/м³ (що значно нижче від європейських норм).

Після реконструкції було зафіксовано ОСВ — дозвіл на викиди, що утворюються в результаті впровадження проекту СВ. Тепер, відповідно до Кіотського протоколу, підприємство може укласти угоди про придбання чи продаж ОСВ.

* * *

Копітка робота українських і закордонних фахівців дала підстави Прем'єр-міністрові України Ю. Тимошенко на початку 2009 р. повідомити, що Україна вийшла на міжнародний ринок, укладає перші контракти з державними компаніями Японії⁶ [15]. «Ідеться про дуже великі гроші. Спрямовані вони будуть на технічне переоснащення наших систем теплозабезпечення, постачання гарячої води, мінімізації викидів, зокрема, й у газотранспортній системі, в якій можемо через кілька років відмовитися від спалювання газу, необхідного для роботи цієї системи. Це унікальна програма, яка абсолютно реально, крім можливостей бюджету, може додатково інвестувати в технічне переоснащення мільярди гривень», — повідомила керівник уряду й побажала, щоб Україна ефективно і відповідно до правил дебютувала на цьому вузькому і висококонкурентному ринку.

Але чи має право держава вилучати кошти підприємства, що самотужки провело реорганізацію? Кому з учасників процесу взагалі належить право торгівлі викидами? Відповіді на ці запитання в Україні поки що немає.

⁶ Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів від 29 січня п.р., Національне агентство екологічних інвестицій уклало договір з японською Організацією з розроблення нових енергетичних і промислових технологій на продаж 50 млн ОВО.

Проведений аналіз дозволяє зробити певні висновки і внести пропозиції, які допоможуть урегулювати національний ринок екологічних інвестицій:

1. Проекти СВ супроводжують досить високі трансакційні витрати: операційні; пов'язані з необхідністю ідентифікації цих проектів, розгляду і затвердження проектів, моніторингу, верифікації їх виконання, сертифікації ОСВ; отримані в результаті виконання заходів у межах проектів, ведення переговорів між учасниками проектів про розподіл отриманих ОСВ. Лише агентські виплати можуть становити п'яту частину від виторгу продавця ОСВ.

2. Оскільки підприємства, що долучаються до виконання вимог Кіотського протоколу, мають високі трансакційні витрати і зазнають фінансових ризиків, які супроводжують реалізацію проектів СВ, державі не варто накладати жодних додаткових податків, акцизних чи інших зборів на зменшення викидів. Згідно з теоремою Коуза, ринок обов'язково врегулює проблему зовнішніх ефектів, якщо під час розподілу ресурсів приватні суб'єкти укладають / виконують угоду і не витрачають надлишкових коштів.

3. Окремі економічні агенти, відповідно до теореми Коуза, самостійно розв'язують питання щодо зовнішніх ефектів. Отже, власником ОСВ, отриманих у результаті реалізації проектів СВ, є суб'єкт господарювання — підприємство. Це положення обов'язково потрібно закріпити законодавчо.

4. Назріла нагальна потреба уточнити і законодавчо закріпити функції учасників процесу під час реалізації Кіотського протоколу в Україні, а також чітко прописати їхні права і обов'язки.

Продаж прав ВАТ «Івано-Франківськцемент» на шкідливі викиди — лише перший крок до формування в Україні національного ринку екологічних інвестицій.

Він має незаперечну цінність для України як досвід застосування конкретного економічного механізму, що надалі треба поширювати і спрямовувати на реалізацію інших енергоефективних та екологічних проєктів.

1. Терез Э.И. Глобальное потепление — миф или реальность? // «2000». — 2005. — 27 мая. — С. 2.
2. Дробноход М., Луцок В., Шестопалов В. Зміна клімату обумовлена... видобутком нафти із надр Землі // Дзеркало тижня. — 2008. — 5 липня. — С. 15.
3. Скільки коштує екологічна катастрофа // Контракти. — 2008. — № 28. — С. 7.
4. Зміни клімату: ЄС закликає перейти від дискусій до переговорів // Євробюлетень. — 2009. — № 1. — С. 20.
5. Coase R. The Federal Communications Commission // «Journal of Law and Economics». — 1959. Vol. 2. — № 1.
6. Coase R. The Problem of Social Cost // «Journal of Law and Economics». — 1960. — Vol. 3. — № 1.
7. Global Warming Glasnost // The Wall Street Journal. — 04.12.2003.
8. А США проти // Галицькі контракти. — 2005. — № 8. — С. 9.
9. Глобализированный саммит // Міжнародний кур'єр. — 2007. — 12 18 грудня. — С. 11.
10. Шелевицький І. Атомна енергетика і чорна металургія — що з того українцям? // Дзеркало тижня. — 2007. — 4 серпня. — С. 8.
11. Простаков Г., Скаршевский В. Протокол упущенных возможностей // Эксперт. — 2008. — № 25. — С. 24.
12. Україна готова продавати квоти на парникові викиди // Галицькі контракти. — 2004. — № 24. — С. 6.
13. Україна готова почати торгівлю квотами // День. — 2008. — 16 липня. — С. 5.
14. Рожан О. Як заробити мільярди на екологічних квотах // Дзеркало тижня. — 2007. — 19 травня. — С. 15.

15. Мостова Ю. Компромiс. І життя після нього // Дзеркало тижня. — 2009. — 24 січня. — С. 3.

М. Довбенко

КІОТСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ДОДАТКОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Резюме

Автор статті виклав суть наукової ідеї лауреата Нобелівської премії економіста Р. Коуза щодо ринкового механізму ліквідації негативної екстерналії, якою є глобальне потепління. У статті оцінено дії суб'єктів господарювання України щодо реалізації Кіотського протоколу. На прикладі ВАТ «Івано-Франківськцемент» продемонстровано, як реконструювати підприємство й заробити додаткові кошти від продажу прав на екологічні квоти, встановлені кіотськими домовленостями.

Ключові слова: глобальне потепління, парникові гази, теорема Коуза, екстерналія, екологічні квоти

М. Dovbenko

KYOTO PROTOCOL AS A PROSPECT SOURCE OF EXTRA INVESTMENTS

Summary

An author of the article stated the main point of scientific concept of R. Kouz, Nobel prize-winner laureate, regarding market mechanism of negative externals elimination, namely global warming. The article assesses actions of Ukrainian business entities to provide compliance with Kyoto Protocol. Open joint-stock company «Ivano-Frankivskcement» is used as example to show how reconstruct the enterprise and make additional assets from the sale of right for ecological quotas established by Kyoto protocol.

Keywords: global warming, greenhouse gas, Kouz theorem, externals, ecological quotas